

Critical Studies in Texts and Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Monthly Journal, Vol. 21, No. 10, Winter 2022, 125-146
Doi: 10.30465/CRTLS.2021.32004.192

A Critique on the Methods of Teaching Verbs of Motion in Russian Language in Iranian Universities

Rezvan Hasanzadeh*

Abstract

The present article reviews and examines the methods of teaching Russian motion verbs and provides quality strategies for teaching this category of the Russian language in our country's universities within the framework of the Russian language teaching course as a foreign language. The results of the present article, which are the result of studying new methods of teaching the Russian language, show that one of the most important measures that should be done by the teacher, especially at the beginning of the teaching, is to create a correct and objective image of Russian language as a foreign language and goals. The main thing is in the minds of language learners. Learners should know from the beginning that the language they are about to learn, especially at the beginning, will be slightly different from the languages of the languages in which it is considered their mother tongue. Therefore, in the present article, based on the teaching of motion verbs in the Russian language and the many problems that language learners have in the practical and applied learning of this language category, qualitative solutions to the teaching of motion verbs are proposed. The research method in this article is descriptive and analytical

* Assistant Professor of Russian Language and Literature, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran,
re_hassanzadeh@sbu.ac.ir

Date received: 14/08/2021, Date of acceptance: 29/11/2021

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

and it uses the data and results of teaching methods used in lesson sessions related to teaching motion verbs over several years.

Keywords: Russian Language as a Foreign Language, New Teaching Methods, Motional Verbs, Speaking Position, Multiple Movement Verbs, Russian Language.

نقد و بررسی روش‌های آموزش افعال حرکتی زبان روسی در دانشگاه‌های ایران

رضوان حسن‌زاده*

چکیده

مقاله حاضر به نقد و بررسی روش‌های آموزش افعال حرکتی زبان روسی و ارائه راه‌کارهای کیفیت‌بخش به آموزش این مقوله زبان روسی در دانشگاه‌های کشورمان در چهارچوب دوره آموزش زبان روسی، به‌منزله زبان خارجی، می‌پردازد. نتایج مقاله حاضر، که حاصل مطالعه روش‌های نوین آموزش زبان روسی است، نشان می‌دهد که یکی از مهم‌ترین اقداماتی که مدرس، به‌ویژه در ابتدای امر آموزش، باید انجام دهد، ایجاد تصویری درست و عینی از زبان آموزشی روسی و اهداف اصلی آن در ذهن زبان‌آموزان است. زبان‌آموزان از همان ابتدا باید بدانند که زبانی که قرار است بیاموزند، در ابتدای امر، با زبان مادری روس‌زبان‌ها قدری متفاوت خواهد بود. لذا، در مقاله حاضر سعی می‌شود که برپایه آموزش افعال حرکتی زبان روسی و مشکلات فراوانی که زبان‌آموزان در فراگیری عملی و کاربردی این مقوله زبانی دارند، راه‌کارهای کیفیت‌بخش در امر آموزش افعال حرکتی پیش‌نهاد شوند. روش تحقیق در مقاله حاضر توصیفی و تحلیلی است و در آن از داده‌ها و نتایج حاصل از روش‌های تدریس به‌کار گرفته‌شده در جلسات درس مربوط به آموزش افعال حرکتی طی چند سال بهره‌گرفته شده است.

کلیدواژه‌ها: زبان روسی به‌منزله زبان خارجی، روش‌های نوین تدریس، افعال حرکتی، موقعیت گفتاری، افعال حرکتی پرکاربرد، زبان روسی.

* استادیار زبان و ادبیات روسی، عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران،

re_hassanzadeh@sbu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۳، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۰۸

Copyright © 2018, This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

۱. مقدمه

بدون شک، یکی از مقوله‌های زبانی که مشکلات فراوانی را برای زبان‌آموزان ایرانی در فرایند فراگیری زبان روسی به‌منزله زبان خارجی به‌وجود می‌آورد بحث افعال حرکتی است. اگر بخواهیم دقیق‌تر بیان کنیم، آنچه این سختی‌ها و مشکلات را برای زبان‌آموزان به‌وجود می‌آورد در واقع خود افعال حرکتی زبان روسی نیست، بلکه شیوه‌های بیان، ارائه، و نحوه تصویرسازی درست و عینی از آن‌ها در ذهن زبان‌آموزان ایرانی است. مؤلف طی چند سال تدریس افعال حرکتی در نظام آموزش عالی کشورمان به این نتیجه رسیده است که بعضی از مواردی که درحین آموزش زبان روسی به‌عنوان مشکلات یا سختی‌های زبان روسی شناخته می‌شود، بیش‌تر ناشی از شیوه‌های سنتی ارائه مقوله‌های مختلف زبانی در کلاس‌های درسی است که باعث می‌شود به‌صورت ناخواسته بسیاری از مقوله‌های زبانی، از جمله افعال حرکتی زبان روسی، برای زبان‌آموزان دشوار و سخت به‌نظر برسد و همین امر باعث ایجاد خلل و مشکل در یادگیری زبان‌آموزان ایرانی شود. تجربه نشان می‌دهد که زبان‌آموزان ایرانی، با توجه به این‌که از همان ابتدای ورودشان به دانشگاه می‌شنوند که این مقوله در زبان روسی پیچیدگی‌ها و دشواری‌هایی دارد، متأسفانه با ترس و نگرانی از این‌که نمی‌توانند این مقوله را یاد بگیرند، شروع به فراگیری افعال حرکتی زبان روسی می‌کنند و همین باعث می‌شود که همیشه احساس کنند فراگرفتن افعال حرکتی این زبان، مانند بسیاری از مقوله‌های دیگر آن، امری دست‌نیافتنی است. حال آن‌که با قدری تغییر در نگرش زبان‌آموزان به این مقوله زبانی و ایجاد تصویر درست‌تر از افعال حرکتی زبان روسی و هدف‌مندتر کردن و نزدیک کردن فرایند آموزش این مقوله زبانی به اهداف حقیقی دوره «آموزش زبان روسی به‌منزله زبان خارجی»، زبان‌آموزان افعال حرکتی زبان روسی را با راحتی بیش‌تر فرا می‌گیرند و تنها با سختی‌های عینی یادگیری آن‌ها مواجه می‌شوند و البته امری طبیعی است. به‌نظر مؤلف مقاله، افعال حرکتی قبل از این‌که موضوعی دستوری تلقی شوند، باید به آن‌ها به‌عنوان موضوع زبانی‌ای توجه شود که همانا مأموریت و رسالت اصلی‌اش ایجاد ارتباط کلامی بین انسان‌ها در اجتماع است. لذا، در مقاله حاضر، با تکیه بر این فرض که مقوله افعال حرکتی باین‌که در زبان‌شناسی زبان روسی مقوله‌ای دستوری به‌حساب می‌آید و در سرفصل‌های نظام آموزش عالی کشورمان به‌عنوان درس دستوری ارائه می‌شود، می‌توان به آن ماهیتی فراتر از دستور زبان بخشید و به‌عنوان مقوله‌ای کاربردی می‌توان آن را در

موقعیت‌های گفتاری مختلف و با استفاده از شیوه‌های کاربردی، هم‌چون روش‌های مبتنی بر بازی‌های کلامی و زبانی، و به دور از استرس و فضای خشک دستوری فراگرفت. به همین علت، در این مقاله سعی خواهد شد تا تصویری عینی‌تر و واقعی‌تر در مورد افعال حرکتی زبان روسی و شیوه‌های آموزش آن‌ها، با تکیه بر تعریف صحیح‌تر از مفهوم زبان روسی به منزله زبان خارجی و اهداف آموزش در چهارچوب زبان روسی به منزله زبان خارجی، ارائه شود تا از این طریق بتوان مسیر فراگیری افعال حرکتی زبان روسی و حتی فراتر از آن مقوله‌های دیگر این زبان را، که در حال حاضر در نظام آموزش عالی کشورمان مشکلاتی را برای زبان‌آموزان کشورمان به وجود می‌آورد، تسهیل و هموار کرد. برای رسیدن به این هدف، در مقاله حاضر سعی می‌شود که بازتعریفی از مقوله زبانی افعال حرکتی و ماهیت آن ارائه شود و راه کارهای کیفیت‌بخشی به دوره‌های آموزش این مقوله زبانی در نظام آموزش عالی کشورمان ارائه شود. باشد که برای دانشجویان، زبان‌آموزان، اساتید دانشگاهی، و علاقه‌مندان به حوزه‌های زبان‌شناسی و ترجمه مفید واقع شود.

۲. بحث و بررسی

آموزش زبان روسی، به منزله زبان خارجی، همواره از مقوله‌های مهم و پیچیده بوده است که توجه زبان‌شناسان بسیاری را از گذشته تا کنون به خود جلب کرده است. در این حوزه، نظریه‌های زبان‌شناختی و روش‌های تدریس زبان‌های خارجی زیادی از سوی متخصصان این امر ارائه شده است. ل. و. شیربا (1974: 7) از زبان‌شناسانی است که نظریه‌های راه‌گشای زیادی را در حوزه آموزش زبان‌های خارجی به زبان‌آموزان خارجی، به خصوص آموزش زبان روسی، ارائه کرده است. به عقیده شیربا، در ماهیت شیوه‌های آموزش زبان روسی دو ویژگی مهم نهفته است: اول این که «مهم‌ترین مسئله در شیوه‌های آموزش زبان مشخص کردن هدف از آموزش و روش‌های رسیدن به این هدف است» (ibid.: 8). از طرف دیگر، به عقیده وی، روش‌های آموزش زبان به منزله زبان خارجی قبل از این که بُعد نظری داشته باشند، باید کاملاً کاربردی باشند تا بتوانند مؤثر واقع شوند و به عنوان متممی کاربردی در خدمت علم زبان‌شناسی همگانی باشند (ibid.: 12). وی موفقیت در آموزش زبان به زبان‌آموزان خارجی را تنها از طریق ارتباط تنگاتنگ دو علم زبان‌شناسی و روش‌شناسی تدریس می‌داند و یکی را مکمل دیگری معرفی می‌کند.

یکی دیگر از زبان‌شناسان روس در این حوزه، به نام نوویکف (L. A. Novikov)، معتقد است که آموزش زبان روسی، به‌منزلهٔ زبان خارجی، روش‌های توصیف زبان‌شناختی خاصی را می‌طلبد که بسیار متفاوت با زبان‌شناسی‌ای است که برای افرادی نوشته می‌شود که زبان مادری‌شان روسی است (Новиков 2000: 710). نوویکف تفاوت زیادی را بین دستور زبان روسی برای اهل زبان آن و همین دستور برای زبان‌آموزان خارجی قائل است. به عقیدهٔ وی، مسائل زبان‌شناسی و دستور زبان روسی که برای خود روس‌ها نوشته می‌شود (و به این زبان تسلط کافی دارند)، در فرایند آموزش این زبان برای زبان‌آموزان خارجی به‌هیچ‌وجه نمی‌تواند مفید و مؤثر باشد. به‌نظر او، محتوای آموزش و کتب آموزشی زبان روسی برای زبان‌آموزان خارجی باید شامل این مؤلفه‌ها باشد: تصفیه و خالص‌سازی این زبان از ترکیبات و عناصر زبان‌شناختی و زبانی روسی که زبان‌آموز خارجی به آن‌ها کاملاً بیگانه است؛ کاربردی‌بودن محتوای آموزشی به‌گونه‌ای که زبان‌آموز خارجی آن‌ها را بتواند در سریع‌ترین زمان ممکن فراگیرد؛ کاربردی و متداول‌بودن محتوای منبع آموزشی؛ در نظر گرفتن بعد فرهنگی و روان‌شناختی زبان‌آموزان و ویژگی‌های زبان مادری آن‌ها (ibid.: 712). نوویکوف معتقد است که روش آموزشی‌ای می‌تواند موفق باشد و زبان‌آموز را در فراگیری زبان روسی به‌صورت کاربردی یاری کند که همهٔ این مؤلفه‌های یادشده را داشته باشد.

سؤال اصلی، که در این جا پیش می‌آید، آن است که آیا می‌توان برای تمام زبان‌آموزان خارجی کشورهای مختلف یک روش آموزش زبان را در نظر گرفت و آن را در ساختار کتب آموزشی آن‌ها گنجانند؟ مطالعه و بررسی منابع متعدد آموزش زبان روسی حاکی از آن است که این تفکر که برای تمام زبان‌آموزان خارجی یک زبان روسی واحدی وجود دارد کاملاً اشتباه است. زبان‌شناسان در بحث‌های آموزش زبان روسی، به‌منزلهٔ زبان خارجی، عقیده دارند که به‌تعداد زبان‌آموزان خارجی که به زبان‌های مادری خودشان تسلط دارند، زبان‌های آموزشی روسی مختلفی موجود است. به‌عبارت‌دیگر، خصوصیات زبانی، فرهنگی، و روان‌شناختی زبان‌آموزان خارجی که زبان روسی را فرا می‌گیرند تعیین‌کنندهٔ اصلی نوع روشی‌اند که در روش‌های آموزشی زبان روسی از آن‌ها بهره گرفته می‌شود. لذا، در اواخر حکومت شوروی سابق، که تألیف کتب آموزش زبان روسی (با هدف اشاعهٔ فرهنگی، علمی، و سیاسی از طریق زبان روسی) به اوج خود رسیده بود، با کتاب‌های آموزشی‌ای مواجه می‌شویم که به‌عنوان مثال برای زبان‌آموزان آلمانی، فرانسوی، چینی، عرب، ترک، و غیره تألیف شده بودند. لذا، در حوزهٔ آموزش زبان روسی به‌منزلهٔ زبان خارجی، می‌توان

در حدود بیست تا سی نوع زبان آموزشی روسی تعریف کرد که یکی از آن‌ها بدون شک زبان «آموزشی روسی برای زبان‌آموزان ایرانی» است که ویژگی‌های مشترک زیادی با زبان‌های آموزشی روسی دیگر دارد، با این تفاوت که این زبان برای فرهنگ و زبان ایرانی بومی‌سازی شده است. پس، نتیجه می‌گیریم در فرایند آموزش این زبان در ایران روش تدریس و منبع و کتابی از منظر روش‌شناسی آموزش مفید به‌شمار می‌رود که ساختاری متناسب با معیارها و استانداردهایی داشته باشد که در بالا بدان اشاره شده است و به‌صورت خاص و بومی‌سازی شده‌ای به حل مشکلات خاص زبان‌آموزان ایرانی کمک کند، اما یک روش آموزشی مفید و جامع برای زبان‌آموزان ایرانی باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

در پاسخ به این پرسش لازم است تمام ویژگی‌های روش‌های آموزش زبان روسی را به دو دسته تقسیم کنیم: دسته اول شامل آن خصوصیات و ویژگی‌هایی است که، همان‌گونه که اشاره شد، برای تمام روش‌های آموزش زبان روسی مشترک است. با این رویکرد، روش‌های آموزش زبان روسی، به‌منزله زبان خارجی، را می‌توان در چهار گروه ذیل طبقه‌بندی کرد.

۱. روش‌های تدریس با رویکرد عمدتاً زبان‌شناختی یا دستوری: در این‌گونه از

روش‌های آموزش، تمرکز اصلی بر روی موضوعات دستور زبان، اعم از صرف و نحو زبان روسی، است. مطالب و تمرینات ارائه‌شده در این دسته از روش‌ها به‌گونه‌ای ارائه می‌شود که قدرت تحلیل دستور زبانی زبان‌آموزان از طریق تجزیه و تحلیل جملات زبان روسی تقویت شود. گاهی در این‌گونه روش‌ها از زبان‌آموز خواسته می‌شود که جملات ارائه‌شده در تمرین مشخص را به زبان مادری خود یا بالعکس ترجمه کند.

۲. روش‌های تدریس با رویکرد ایجاد و تقویت مهارت‌های چهارگانه زبانی: هدف

از این‌گونه روش آموزش زبان ایجاد تسلط کامل در مهارت‌های چهارگانه نوشتن، خواندن، درک مطلب، و صحبت کردن زبان‌آموزان است. مطالب و تمرینات ارائه‌شده در این‌گونه روش‌ها عمدتاً به ساختن جملات براساس الگوهای مشخص، استخراج و مشخص کردن جملات از یک متن، و متمایز ساختن جملات از هم، با توجه به معنا و مفهوم مشخصی که بیان می‌کنند، معطوف است. محتوای منابع آموزشی برپایه این نوع شیوه‌های تدریس عمدتاً از دیالوگ‌ها و تمرین‌هایی (از قبیل توصیف کلامی یک تصویر، نوشتن جملات، و انشاهای کوتاه در مورد آن) تشکیل می‌شوند که فاصله زیادی با استفاده کاربردی و زنده از زبان در موقعیت‌های گفتاری مختلف دارند.

۳. روش‌های تدریس با رویکرد تقویت زبان با به‌کاربردن دانش زبانی در موقعیت‌های گفتاری مختلف: هدف اصلی این دسته از روش‌های تدریس به‌کار بستن تمام دانسته‌های زبانی در موقعیت‌های گفتاری مختلف و استفاده از زبان‌آموزان از زبان به‌اصطلاح زنده در این‌گونه موقعیت‌هاست (Azimov and Shchukin 2009: 223). مطالب و تمرینات ارائه‌شده در این شیوه‌های آموزشی عمدتاً ذهن زبان‌آموز را در مورد موضوع یا مسئله خاصی به‌چالش می‌کشد و او را در موقعیت گفتاری قرار می‌دهد تا زبان‌آموز با استفاده از تمام دانسته‌های زبانی‌ای که در سطوح قبل آن‌ها را کسب کرده است، در شرایط آزادتری به بیان نظر، افکار، اندیشه‌ها، و احساسات خود در مورد یک موضوع مشخصی بپردازد. به‌نظر می‌رسد که این‌گونه شیوه‌های آموزشی با روش‌های نوین آموزش زبان‌های خارجی هم‌خوانی بیشتری داشته باشند.

۴. روش‌های آموزشی تلفیقی: این دسته از شیوه‌ها کامل‌ترین مدل ساختار آموزشی زبان روسی‌اند. همان‌گونه‌که از نامشان پیداست، تلفیق و ترکیبی از سه رویکرد یادشده در آموزش زبان روسی به‌منزله زبان خارجی‌اند. این‌گونه شیوه‌های آموزش زبان روسی از آن‌جایی‌که ساختاری جامع‌تری دارند و تمام مؤلفه‌ها و رویکردهای یادشده را شامل می‌شوند، برای زبان‌آموزان خارجی بیش‌تر توصیه می‌شوند (Kostomarov and Mitrofanova 1990: 221). در کشورمان متأسفانه چنین شیوه‌هایی در آموزش مقوله‌های دستوری زبان روسی کم‌تر به‌چشم می‌خورد و نیاز به استفاده از این شیوه‌ها در کشورمان به‌شدت احساس می‌شود، خصوصاً اگر مؤلفه بومی‌سازی زبان آموزشی روسی در این نوع شیوه‌های آموزش زبان روسی برای زبان‌آموزان ایرانی نیز محقق شود.

مطالعه و بررسی منابع آموزشی مختلف که در کشورمان تألیف شده‌اند نشان می‌دهد که در عمده کتاب‌های آموزشی تألیف‌شده در حوزه آموزش زبان روسی غالباً زیرمجموعه دسته اول از روش‌های آموزش این زبان قرار می‌گیرند. تعدادی را نیز می‌توان جزء دسته دوم تا چهارم قرارداد. به‌عنوان مثال در زمینه آموزش افعال حرکتی زبان روسی می‌توان به کتاب کاربرد عملی افعال حرکتی در زبان روسی، تألیف دکتر مرضیه یحیی‌پور و دکتر جان‌الله کریمی مطهر، اشاره کرد که در این کتاب از تصاویر و داستان‌های کاربردی برای تفهیم مفاهیم افعال حرکتی و کاربرد عملی آن‌ها استفاده شده است و برای زبان‌آموزان و دانشجویان کشورمان مفید واقع شده است.

اما دسته دوم ویژگی‌هایی که در روش‌های نوین آموزش زبان روسی در کشورمان باید به آن‌ها توجه ویژه شود، ویژگی‌هایی است که از رویکرد بومی‌شدن زبان آموزشی روسی برای زبان‌آموزان ایرانی نشئت می‌گیرد.

مسئله بومی‌سازی زبان آموزشی روسی به‌منزله زبان خارجی از موضوعات بسیار مهم و پیچیده‌ای است که تاکنون توجه زبان‌شناسان و متخصصان روش‌شناسی آموزش زبان روسی به زبان‌آموزان خارجی را به‌خود جلب کرده است و آثار ارزش‌مند علمی زیادی نیز در این زمینه به‌چاپ رسیده است، اما در این فهرست نام دانشمندانی چون L. B. E. U. Sasenca, R. L. Arocha Ermandes, V. N. Vanger, M. N. Vyativtieviev, V. G. Kastoumarov, Troushina و A. D. Mitrafanov بیش از دیگران به‌چشم می‌خورد (Багавутдинова 2015). مطالعات و پژوهش‌های این آثار ما را به نتایج ارزش‌مندی در حوزه مبانی و اصول روش‌های آموزش زبان روسی مبتنی‌بر رویکرد زبان‌شناختی و فرهنگ‌شناسی بومی‌شده سوق می‌دهد. بر همین اساس، کتاب‌های آموزشی زیادی نیز با تکیه بر بومی‌سازی زبان آموزشی روسی برای زبان‌آموزان خارجی کشورهایی چون انگلستان، ویتنام، سنگال، مغولستان، آلمان، فرانسه، ایتالیا، چین، کوبا، مجارستان، و غیره تألیف شده است. پرسشی که در این‌جا مطرح می‌شود این است که بومی‌سازی زبان آموزشی روسی برای زبان‌آموزان خارجی چه تعریفی دارد؟

تاریخچه این اصطلاح در علم روش‌شناسی آموزش زبان روسی به دهه ۱۹۶۰ برمی‌گردد که اولین بار به‌عنوان روشی نوین در آموزش زبان روسی مطرح شد و بر اساس آن، «تمام اجزای نظام آموزش زبان روسی برای زبان‌آموزان خارجی باید با ویژگی‌ها و خصوصیات فرهنگی، ملی، شخصیتی، و روان‌شناختی زبان‌آموزان کشورهای مختلف مطابقت کند» (Бим 1981: 47). یکی از ویژگی‌های بسیار مهم در این شیوه آموزشی «تألیف کتب آموزشی مبتنی‌بر مقایسه تطبیقی شباهت‌ها و تفاوت‌های زبان مورد‌آموزش و زبان مادری زبان‌آموزان خارجی است» (Азимов and Щукин 2009: 229). این‌گونه کتاب‌های آموزشی به دو شکل تألیف می‌شوند:

کتاب‌هایی که برای یک کشور خاصی بومی‌سازی شده‌اند و خود به‌عنوان آثار علمی مستقل برای زبان‌آموزان فرهنگ و کشور خاصی ارائه می‌شوند؛ یا کتاب‌های بومی‌شده‌ای که برپایه کتاب‌های آموزش زبان روسی تألیف می‌شوند که به‌صورت مشترک برای تمام زبان‌آموزان خارجی تعریف می‌شوند (Костомаров and Митрофанова 1979: 68).

از مطالب یادشده می‌توان به این نتیجه رسید که در روش‌های نوین آموزش زبان روسی، به‌منزله زبان خارجی، باید به موارد بسیار مهمی توجه کرد و رعایت نکردن آن‌ها در روش‌های تدریس از کیفیت امر آموزش می‌کاهد و مشکلات زبان‌آموزان را در یادگیری موضوع مورد مطالعه دوچندان می‌کند. از مهم‌ترین مؤلفه‌هایی که در روش‌های آموزش زبان روسی حتماً باید به آن توجه شود، تعریف هدف اصلی آموزش هم برای مدرس و هم برای زبان‌آموز است. در صورتی که مدرس و زبان‌آموز در جهت این هدف حرکت کنند، قطعاً بسیاری از مشکلات موجود یادگیری زبان روسی کم‌رنگ می‌شود و مسیر آموزش هموارتر خواهد شد، چراکه برداشت درست از هدف اصلی آموزش زبان روسی، به‌منزله زبان خارجی، امکان اشتباه کردن را برای زبان‌آموزان می‌دهد. به‌عبارت‌دیگر، زبان‌آموز در فرایند آموزش حق خواهد داشت که در ابتدای امر و در فرایند آموزش هم در گفتار و هم در نوشتار خود اشتباه کند و بدون این‌که نگران این اشتباهات باشد، تنها در پی برقراری ارتباط زبانی و کلامی از طریق زبان روسی باشد. البته این بدین معنا نیست که دانشجو عادت کند همیشه اشتباهات زبانی داشته باشد، بلکه منظور این است که در ابتدای امر بیشتر در ذهن زبان‌آموز مهارت‌ها و توانایی‌های برقراری ارتباط کلامی و زبانی شکل بگیرد و این بسیار کمک می‌کند که زبان‌آموز طی تمام مراحل آموزشی مشکل برقراری ارتباط، رساندن منظور، و پیام کلامی خود به مخاطب نداشته باشد و با تمرین بیشتر تمام اشتباهات زبانی خود را تصحیح کند. تجربه آموزش در دانشگاه‌های کشورمان نشان می‌دهد که بسیاری از زبان‌آموزان، به‌دلیل ناآگاهی از هدف اصلی آموزش زبان خارجی در مقطع کارشناسی و حساسیت مدرسان به اشتباهات زبانی آن‌ها، مهارت و توانایی برقراری ارتباط کلامی را کسب نمی‌کنند و معمولاً به‌دلیل ترس از اشتباه کردن در کلاس‌های درس ترجیح می‌دهند ساکت باشند. پس به‌نظر می‌رسد در آموزش زبان روسی «اشتباهات کلامی و زبانی» زبان‌آموزان خارجی باید تا حدی پذیرفته شود و این اشتباهات خصوصاً در ابتدای فرایند آموزش نباید مانع ایجاد و برقراری ارتباط کلامی زبان‌آموز به زبان روسی شود. در تمام مراحل آموزش زبان روسی ایجاد انگیزه و تشویق زبان‌آموزان به برقراری ارتباط زبانی و صحبت کردن به زبان روسی نکته بسیار کلیدی است که مدرسان باید به آن توجه کنند. به همین منظور، حذف تمام عواملی که باعث ایجاد ترس، اضطراب، و استرس در زبان‌آموزان از موضوع مورد مطالعه می‌شود هم بسیار مؤثر است.

در این بخش از مقاله، باتوجه به تمام مطالب یادشده، به راه‌کارهای کیفیت‌بخش به آموزش زبان روسی در دانشگاه‌های ایران برپایه آموزش افعال حرکتی پرداخته می‌شود. به اعتقاد بسیاری از زبان‌شناسان، فعل از مهم‌ترین، پیچیده‌ترین، و دشوارترین اقسام کلام است و از آن‌جاکه هسته معنایی جملات را تشکیل می‌دهد، مهم‌ترین جزء جملات به‌شمار می‌رود و می‌تواند مشکلات زیادی را برای زبان‌آموزان در فراگیری این مقوله زبانی و درست به‌کاربردن آن در کلام به‌وجود آورد. افعال زبان روسی براساس معنا و ویژگی‌های دستوری‌ای که دارند به گروه‌های مختلفی تقسیم می‌شوند که یکی از مهم‌ترین این گروه‌ها افعال حرکتی زبان روسی است (25: 1997: Попова). افعال حرکتی در زبان‌شناسی زبان روسی ماهیت کاملاً دستوری دارند و در سرفصل‌های آموزش زبان روسی در دانشگاه‌های ایران نیز در قالب دروس دستور زبان روسی ارائه می‌شوند. از این‌رو، باید به این نکته توجه شود، زمانی که این موضوع زبان‌شناختی در چهارچوب آموزش زبان روسی به‌منزله زبان خارجی مطرح می‌شود، دیگر آن ماهیت کاملاً دستوری خود را از دست می‌دهد و باید به آن به‌عنوان موضوعی کاملاً کاربردی نگریست که قرار است زبان‌آموز ایرانی آن را فرا بگیرد و مهم‌تر از آن به‌صورت کاربردی در کلام استفاده شود؛ نکته‌ای که در روش‌های آموزش افعال حرکتی زبان روسی قدری کم‌رنگ است و به آن درعمل توجهی نمی‌شود، به‌گونه‌ای که در فرایند تدریس این مقوله زبانی زبان‌آموزان بیش‌تر بر روی بخش زبان‌شناختی و دستوری این موضوع متمرکز می‌شوند و بیش‌تر با قواعد دستوری حاکم بر افعال حرکتی زبان روسی آشنا می‌شوند. حال آن‌که هدف دوره زبان روسی به‌عنوان زبان خارجی در مقطع کارشناسی استفاده کاربردی از زبان و برقراری ارتباط با افراد مختلف روس‌زبان است و هدف روش تدریس فقط در آموزش نظام زبانی و قواعد حاکم بر این نظام (اعم از قواعد آوایی، واژه‌شناختی، دستوری، و...) خلاصه نمی‌شود، بلکه هدف در شکل‌گیری مهارت‌های لازم به‌منظور برقراری ارتباط کلامی، فرهنگی، و اجتماعی با افراد روس‌زبان تعریف می‌شود (4: 2011: Бердичевский). به‌عبارت‌دیگر، این هدف گویای آن است که در تدریس افعال حرکتی زبان روسی، درکنار مباحث مربوط به قواعد دستوری، بُعد کاربردی و استفاده از این افعال در کلام هم به‌هیچ‌وجه نباید فراموش شود. مطالعه بسیاری از پژوهش‌هایی که تاکنون در این حوزه انجام شده است، نشان می‌دهد که بسیاری از آن‌ها بیش‌تر به بررسی و مطالعه افعال حرکتی زبان روسی از منظر زبان‌شناسی و دستور می‌پردازند و کم‌تر به روش‌ها و راه‌کارهای کاربردی آموزش این مقوله زبانی می‌پردازند که

درحقیقت در مرحله‌ای فراتر از دستور اتفاق می‌افتد. به‌عنوان مثال، در بیش‌تر پژوهش‌ها به مشکلات دستوری خود افعال حرکتی زبان روسی پرداخته می‌شود تا به ارائه راه‌کارهای تسهیل‌بخشیدن به آموزش این مقوله زبانی و در آن‌ها مشکلات افعال حرکتی زبان روسی عموماً به این صورت طبقه‌بندی می‌شوند: ۱. تنوع و کثرت معنای واژگانی افعال حرکتی؛ ۲. ضرورت اشاره به نحوه حرکت اعم از این که با وسیله نقلیه اتفاق می‌افتد یا بدون آن؛ ۳. وجود دو گروه بزرگ افعال حرکتی پیشونددار و بدون پیشوند؛ ۴. وجود افعال حرکتی پیشونددار با نمود غیرکامل که بر حرکت یک‌جهته یا بدون جهت و حرکتی که یک‌بار یا چندبار انجام می‌شود دلالت می‌کند (Корчик 1976: 116)؛ ۵. به‌کاربردن صحیح افعال حرکتی پیشونددار از نظر نمود فعل و معنای پیشوندی که در ساختار این افعال وجود دارد (Корчик 2012: 86). تجربه آموزش افعال حرکتی زبان روسی در دانشگاه‌های ایران نشان می‌دهد که پرداختن به موارد یادشده در کلاس‌های درس تنها به حل بخشی از مشکلات فراگیری این مقوله زبان روسی توسط زبان‌آموزان کمک می‌کند، چراکه این موارد بیش‌تر ماهیتی دستوری دارند و بخش نظری این مقوله زبانی را پوشش می‌دهند. حال آن‌که تجربه نشان می‌دهد که میان قواعد دستوری، کاربردها، و معناهای این‌گونه افعال در زبان روسی تفاوت زیادی وجود دارد، به‌گونه‌ای که در مواردی زبان‌آموزان در خارج از کتاب آموزشی یا جزوه با مواردی برخورد می‌کنند که با قواعد دستوری گفته‌شده در کلاس‌های درس تناقض دارد و زبان‌آموز سردرگم می‌شود. به‌عنوان مثال، دانشجویان در قواعد دستوری مربوط به فعل *ходить* در کتب آموزشی می‌خوانند که این فعل برای بیان حرکتی استفاده می‌شود که با پای پیاده انجام می‌شود. حال آن‌که در ارتباط با افراد روس‌زبان ممکن است با کاربرد دیگر این فعل در موقعیت‌های گفتاری دیگر هم مواجه شوند: *Мы сегодня ходили в гости к друзьям на день рождения.* این فعل در این جمله به‌معنای حرکت پیاده استفاده نشده است، بلکه در فرهنگ کلام روس‌زبان‌ها جا افتاده است که برای مقصدهایی چون مهمانی، تئاتر، سینما، و غیره از این فعل بیش‌تر در مکالمات روزمره استفاده می‌کنند، حتی اگر مسیر تا مقصد را سواره پیموده باشند و مثال‌های زیادی وجود دارد که نشان می‌دهد توجه به کاربرد افعال حرکتی در موقعیت‌های مختلف گفتاری می‌تواند تکمیل‌کننده قواعد دستوری باشد.

حتی تقسیم‌بندی و طبقه‌بندی افعال حرکتی زبان روسی هم هنوز موردبحث بسیاری از زبان‌شناسان روسی است و هنوز تقسیم‌بندی مشخصی از افعال حرکتی زبان روسی

وجود ندارد، به گونه‌ای که به عنوان مثال در کتاب ایساچنکو هفده جفت فعل حرکتی در زبان روسی مشخص شده است (Исаченко 1960: 69)، در حالی که زبان‌شناسان دیگری نیز وجود دارند که عموماً چهارده جفت فعل حرکتی را در این زبان تقسیم‌بندی می‌کنند. از طرف دیگر، چند معنایی بودن بسیاری از افعال حرکتی زبان روسی عاملی است که موجب دشواری یادگیری آن‌ها می‌شود. به عنوان مثال، در فرهنگ زبان معیار و معاصر روسی برای فعل *идти* ۲۶ کاربرد، برای فعل *ходить* چهارده کاربرد، *нести* دوازده کاربرد، *носить* نه کاربرد، *бежать* شش کاربرد، *бегать* چهار کاربرد، *вести* شش کاربرد، و *водить* شش کاربرد ثبت شده است (Корчик 2001: 36).

تجربه آموزش این مقوله زبانی در دانشگاه‌های ایران نشان می‌دهد که اساتید دانشگاه‌های ایران با مشکلی مواجه می‌شوند که در آن زبان‌آموز، باین‌که واژه‌ها و قواعد دستوری استفاده از آن‌ها را یاد گرفته است، تصویری در مورد موقعیت‌های گفتاری‌ای ندارد که در آن‌ها از این واژه‌ها و ساختارهای زبانی باید استفاده کند. به عبارت دیگر، زبان‌آموز نمی‌تواند ذخایر لغوی، دستوری، و زبانی خود را به دلیل این‌که به صورت کاربردی از آن‌ها استفاده نکرده است به کار ببرد.

در مقاله حاضر، با توجه به روش‌های نوین آموزش زبان روسی به عنوان زبان خارجی و اهداف تعریف‌شده، راه کارهای کیفیت‌بخشی به آموزش افعال حرکتی زبان روسی ارائه می‌شود که به صورت کاملاً مؤثر باعث فهم و درک بیش‌تر مطالب در زبان‌آموزان می‌شود و علاوه بر آن فرایند شکل‌گیری مهارت‌ها و توانایی‌های دستوری، زبانی، و ارتباطی آن‌ها را تسریع می‌بخشد.

۱.۲ راه کارهای کیفیت‌بخشی به آموزش افعال حرکتی در آموزش زبان روسی

به عنوان زبان خارجی در دانشگاه‌های ایران

در این قسمت از مقاله به ارائه مهم‌ترین راه کارهای کیفیت‌بخشی پرداخته می‌شود که حاصل چند سال تدریس این مقوله زبانی، تحقیق، و پژوهش در مورد آن است. به نظر می‌رسد اولین کاری که مدرس در ارائه و آموزش افعال حرکتی باید انجام دهد این است که به بهترین نحو ممکن زبان‌آموزان خود را در کل با اهداف اصلی دوره آموزش زبان روسی به عنوان زبان خارجی و با اهداف آموزش افعال حرکتی زبان روسی آشنا کند که

همان برقراری ارتباط زبانی و کلامی با افراد روس‌زبان است و در ذهن آن‌ها تصویری دقیق و عینی را از اهداف و راه‌های رسیدن به آن‌ها ترسیم کند. در این صورت، هم مدرس و هم زبان‌آموزان هدف‌مندتر به فراگیری افعال حرکتی زبان روسی می‌پردازند و جایگاه بُعد نظری آموزش (اعم از قواعد دستوری، زبانی، و...) و بعد کاربردی آن را به خوبی در ذهن خودشان درک خواهند کرد و بدون سردرگمی به فرایند فراگیری و آموزش این مقوله مهم زبان روسی وارد خواهند شد.

در مرحله بعد می‌توان، با تکیه بر مطالب و نکات دستوری، قدری زبان‌آموزان را در ابتدای کار با مفهوم حرکت، جهت، رفت و برگشت، و انواع حرکت و جابه‌جایی انسان‌ها و جان‌داران و اشیا با کمک گرفتن از زبان مادری زبان‌آموزان، یعنی زبان فارسی، آشنا کرد. درحقیقت، در این مرحله، در ذهن زبان‌آموزان هم تصویری روشن‌تر از افعال حرکتی زبان فارسی و هم مفاهیم مربوط به حرکت و افعال حرکتی در زبان روسی شکل می‌گیرد که به آن‌ها کمک می‌کند به این نتیجه برسند که تمام مفاهیم حرکت در هر دو زبان وجود دارد، بیان می‌شود، و تفاوت اصلی تنها در ابرازهای زبانی بیان این مفاهیم است. در این مرحله باید تأکید شود که زبان‌آموزان، علاوه بر قواعد دستوری که قطعاً به آن‌ها در ساخت درست اشکال دستوری کلمات کمک می‌کند، به موقعیت‌های گفتاری مختلف استفاده از افعال حرکتی با تکیه بر زبان مادری نیز توجه کنند و بکوشند، با توجه به موقعیت‌های گفتاری حرکت و افعال حرکتی زبان فارسی، دنبال معادل‌های زبانی بیان‌ها در زبان روسی باشند، زیرا دانستن این معادل‌هاست که می‌تواند آن‌ها را به هدف اصلی دوره، که برقراری ارتباط است، سوق دهد. در غیر این صورت، اگر آن‌ها تنها به قواعد دستوری حاکم بر این مقوله زبانی توجه کنند، در استفاده کاربردی از آن‌ها باز می‌مانند و این نکته‌ای است که عموماً در دروس دستوری در دانشگاه‌های کشورمان دیده می‌شود که ذهن زبان‌آموزان بیش‌تر در سطح دستوری می‌ماند و بخش کاربردی افعال حرکتی زبان روسی از طریق فراگیری آن‌ها در موقعیت‌های گفتاری پرکاربرد در عمل تحقق نمی‌یابد.

پس از ارائه اطلاعات کلی در مورد افعال حرکتی زبان روسی و مقایسه آن‌ها با مفاهیم حرکت و افعال حرکتی در زبان روسی، نوبت به آشناکردن زبان‌آموزان با پرکاربردترین افعال حرکتی و موقعیت‌های گفتاری مختلف می‌رسد که بیش‌تر با اهداف اصلی دوره آموزش زبان روسی به عنوان زبان خارجی هم‌خوانی دارد. در برخی از کتاب‌های آموزشی افعال حرکتی برای زبان‌آموزان خارجی (Архипова 2006: 4) پیش‌نهاد می‌شود که آموزش

افعال حرکتی از دو فعل *идти* و *ехать* در زمان حال شروع شود، اما تجربه نشان می‌دهد که با وجود توضیحات مدرس در مورد تفاوت‌های این دو فعل، اعم از این که یکی دلالت بر حرکت پیاده و دیگری بر حرکت با وسیله نقلیه دارد، دانش‌جویان بازهم در به‌کاربردن درست این فعال مشکل دارند و اشتباه می‌کنند. البته، تجربه نشان می‌دهد یکی از دلایلی که باعث ایجاد مشکل در کاربرد صحیح این دو فعل در زبان‌آموزان می‌شود، به قرابت آوایی این دو فعل برمی‌گردد: *идь* و *едь*. این نوع شروع آموزش افعال حرکتی روسی در برخی از کتاب‌های آموزشی زبان روسی قابل نقد است، چراکه ذهن زبان‌آموز در کاربرد این دو فعل در زبان روسی در زمان حال بیش‌تر محدود به بیان مقصد است و بیش‌تر ساخت قید مکان با مفهوم مقصد را تمرین می‌کند تا موقعیت گفتاری‌ای که این دو فعل در زمان حال در آن استفاده می‌شوند. به بیان دیگر، از آن‌جاکه این دو فعل در زمان گذشته و آینده کاربرد دیگری دارند (بیش‌تر در قالب جملات مرکب وابسته به هم‌راه کلمه موصولی *когда*) و در موقعیت گفتاری دیگری استفاده می‌شوند، شروع آموزش از این دو فعل در زمان حال زبان‌آموز را در استفاده کاربردی از این فعل در موقعیت‌های گفتاری دیگر محدود می‌کند و زبان‌آموز را از هدف اصلی دوره که برقراری ارتباط است دور می‌کند. در برخی از کتاب‌های آموزشی افعال حرکتی زبان روسی آموزش این مقوله زبانی از فعل *идти* در زمان گذشته (به صورت *шли или шёл*) شروع می‌شود. تجربه نشان می‌دهد که می‌توان این روش را نیز نقد کرد، چراکه بسامد استفاده از این افعال در زمان گذشته بسیار کم‌تر از زمان حال آن‌هاست و می‌توان آن‌ها را با درجه اولویت پایین‌تر در مراحل بعدی آموزش گنجانند و در مرحله ابتدایی به شروع آموزش افعال حرکتی از شکل‌های زمان گذشته این افعال نیازی احساس نمی‌شود (*Когда я шёл, я встретил друга*).

از طرف دیگر، در روش‌های سنتی آموزش افعال حرکتی مرسوم است که از همان لحظات ابتدایی آموزش جدول یا فهرستی از جفت‌گونه‌های افعال بدون پیشوند ارائه شود (*идти - ходить, ехать - ездить, бежать - бегать, лететь - летать, плыть - плывать...*) (Салистра 1966: 165) و این کار عموماً با هدف آشنایی زبان‌آموزان با دسته‌بندی کامل افعال حرکتی براساس معیارها و ویژگی‌های دستوری انجام می‌شود. حال آن‌که اگر عمیق‌تر این مسئله مورد واکاوی قرار بگیرد، می‌توان به این نتیجه رسید که این روش آموزش نیز قابل نقد است، چراکه، همان‌گونه که قبلاً هم ذکر شده بود، اولاً زبان‌شناسان زبان روسی هنوز در مورد دسته‌بندی و تعداد جفت‌گونه‌های افعال حرکتی

بدون پیشوند بحث می‌کنند و تعداد آن‌ها هنوز به صورت قطعی مشخص نشده است. ثانیاً، زبان‌آموز از همان ابتدا با تمام جفت‌گونه‌های افعال حرکتی زبان روسی در جلسه اول آن‌هم در قالب جدول، که کم‌ترین اطلاعات مربوط به این افعال را دریافت می‌کند، با مشکلات فراوانی مواجه است و سردرگم می‌شود. این جدول زبان‌آموز را از هدف اصلی دوره آموزش زبان روسی دور می‌کند. از طرف دیگر، با در نظر گرفتن متغیر بسامد و پرکاربرد بودن افعال حرکتی در موقعیت‌های گفتاری متناسب با اهداف دوره آموزش زبان روسی به عنوان زبان خارجی می‌توان افعالی چون *летать* *плыть* و *бегать* را در اولویت بعدی آموزش قرار داد و در ابتدای آموزش از افعال حرکتی‌ای می‌توان استفاده کرد که زبان‌آموز عملاً در حین فراگیری در کلاس درس می‌تواند در موقعیت‌های گفتاری واقعی آن‌ها را به کار برد. پس، اولویت‌بندی و به حداقل رساندن حجم مطالب آموزشی در چهارچوب اهداف اصلی دوره آموزش زبان روسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و مدرس حتماً باید در ارائه مطالب به این مهم توجه و عنایت ویژه‌ای داشته باشد.

باتوجه به مطالب یادشده، می‌توان به این نتیجه رسید که برای تقویت و ایجاد توانایی‌های برقراری ارتباط کلامی زبان‌آموزان باید در مراحل ابتدایی آموزش افعال حرکتی حجم مطالب آموزشی را به حداقل رساند و فقط ابزارهای زبانی پربسامد و پرکاربرد را ارائه شوند که می‌توانند به برقراری ارتباط زبان‌آموز با افراد دیگر کمک کنند. به همین منظور، مدرس باید مطالب آموزشی را به دقت انتخاب کند و مجموعه‌ای از تمریناتی را تهیه کند که پاسخ‌گوی مطالب آموزشی و هم‌جهت با هدف ایجاد مهارت‌ها و توانایی‌های برقراری ارتباط زبانی باشند. مدرس باید مطالب آموزشی را به گونه‌ای ارائه دهد که فهم آن‌ها راحت‌تر و فرایند فراگیری افعال حرکتی برای زبان‌آموزان لذت‌بخش‌تر و مفیدتر شود، زیرا تنها در صورتی فرایند آموزش و فراگیری سریع‌تر محقق می‌شود و مهارت‌ها و توانایی‌های لازم در زبان‌آموزان شکل می‌گیرد که زبان‌آموز درک عمیقی از تمام فرایند آموزش، وظایف خود، و تکالیفی که انجام می‌دهد داشته باشد و آن‌ها را آگاهانه انجام دهد (Скворцова 2003: 12).

از طرف دیگر، تجربه نشان می‌دهد که زبان‌آموزان افعال حرکتی بدون پیشوند و پیشوندی پرکاربرد و پربسامدی چون *пойти, поехать идти – ходить, ехать – ездить* را راحت‌تر فرا می‌گیرند و در کلام هم زیاد استفاده می‌شوند. فقط این افعال‌اند که می‌توانند واقعاً در همان ابتدا نیاز زبان‌آموزان را در برقراری ارتباط کلامی با افراد دیگر به زبان روسی

رفع کنند. ورود سایر افعال حرکتی به فرایند آموزش در ابتدای کار توصیه نمی‌شود، چراکه زبان‌آموزان نمی‌توانند بسیاری از این افعال حرکتی را در موقعیت‌های گفتاری واقعی استفاده کنند و کاربردهای این‌گونه افعال بیش‌تر در فضایی غیرواقعی، مصنوعی، و ذهنی فرا گرفته می‌شوند و زبان‌آموزان از آن‌ها نمی‌توانند در موقعیت‌های گفتاری زندگی واقعی خود استفاده کنند و اصلاً موقعیتی پیش نمی‌آید که آن‌ها را به‌کار بَرند (Ожегов 1968: 36). این نکته بسیار مهمی است که حتماً باید مدرس در ارائه افعال حرکتی به آن توجه ویژه‌ای کند، چراکه برای این‌که زبان‌آموز بتواند از افعال حرکتی زبان روسی در کلام خود استفاده کند حتماً باید قادر باشد از این ابزارهای زبانی در همان ابتدای امر در موقعیت‌های گفتاری زندگی واقعی خود هم استفاده کند که به‌نظر می‌رسد افعال یادشده بیش‌ترین بسامد و کاربرد را بین همه افعال حرکتی زبان روسی داشته باشند.

از طرف دیگر، بهتر است آموزش در ابتدای امر از افعال حرکتی پرکاربرد شروع شود که بر حرکت پیاده و بدون وسیله نقلیه دلالت می‌کنند، چراکه دلیل پرکاربرد و پربسامد بودن این دسته از افعال حرکتی در ویژگی پیاده‌بودن آن‌ها خلاصه می‌شود و افعال حرکتی با وسیله نقلیه و سواره را تنها در مواردی آموزش دهیم که در آن‌ها مقصد از فاعل جمله فاصله زیادی داشته باشد. به‌عنوان مثال، مقصد شهر دیگری باشد و در مواردی که مقصد در همان شهر قرار دارد، سعی شود که در ابتدای امر از افعال حرکتی پیاده استفاده شود. به‌عنوان مثال *Я ходил в музей* برای یک روس‌زبان کاملاً طبیعی است که در این جمله از افعال حرکتی پیاده استفاده کند، چراکه معمولاً یک روس‌زبان در این‌گونه موقعیت‌هایی که مقصد در همان شهر قرار دارد و خارج از شهر نباشد، باین‌که با وسیله نقلیه این مسیر را طی کرده است، اگر بخواهد در کلام خود تنها به واقعیت رفتن به آن مقصد اشاره کند، ترجیحاً از افعال حرکتی پیاده استفاده می‌کند (Щербакoвa 2018: 53). پس، توصیه می‌شود که دوره آموزش افعال حرکتی زبان روسی ترجیحاً با افعال حرکتی پیاده شروع شود تا برای زبان‌آموزان این امکان میسر شود که بتوانند آن‌ها را در موقعیت‌های گفتاری ملموس‌تر و پرکاربرد تجربه کنند و فرا گیرند.

در این مرحله از آموزش افعال حرکتی توصیه می‌شود که زبان‌آموز با اصلی‌ترین ابزارهای زبانی بیان مفاهیم مبدأ، مقصد، و ظرف مکان آشنا شود. توصیه می‌شود که این مرحله با همکاری زبان‌آموزان انجام شود، به‌این‌صورت‌که به زبان‌آموزان توضیح داده شود که از آن‌جا که موضوع مورد مطالعه ما افعال حرکتی است، می‌دانید که هر حرکتی از نقطه مبدأ شروع می‌شود و می‌تواند مقصدی داشته باشد (Муравьева 2001: 43). درحین ارائه

این مطالب می‌توان هم‌زمان جدول دوستونی را رسم کرد و در یک ستون «مبدأ» و در ستون دیگر «مقصد» را نوشت و در زیر مبدأ ساده‌ترین ابزار زبانی بیان مبدأ، یعنی حرف اضافه *из* را درج کرد و در زیر قسمت مربوط به مقصد نیز ساده‌ترین ابزار زبانی بیان مقصد یعنی حرف اضافه *в/на* (مربوط به *в.п.*) را یادداشت کرد. در مرحله بعد، می‌توان با کمک گرفتن از زبان‌آموز این جدول را با کلمات مختلف و صرف آن‌ها در حالت‌های دستوری لازم پر کرد و توضیحات تکمیلی مربوط به صرف کلمات و استفاده از ضمائر قیدگونه برای بیان این مفاهیم (*откуда куда оттуда отсюда туда сюда* و غیره) در قالب بازی‌های زبانی ارائه داد: *домой из школы в школу из магазина в магазин* و... در مرحله بعد، همین کار را به‌مرور می‌توان در مورد نقاط مبدأ و مقصدی که به یک شخص اشاره می‌کنند انجام داد و زبان‌آموزان را برای بیان مبدأ با کاربرد حرف اضافه *от* و برای مقصد با کاربرد حرف اضافه *к* با مثال و در قالب جدول دیگری آشنا کرد.

در مرحله بعد، مدرس به بخش اصلی آموزش کاربردهای افعال حرکتی در موقعیت‌های گفتاری پرکاربرد و ملموس برای زبان‌آموزان می‌پردازد و همان‌گونه که در بالا هم به آن اشاره شده است، برای این کار از افعال حرکتی بدون پیشوندی که پرکاربردند و زبان‌آموز به راحتی آن‌ها را می‌تواند در زندگی روزمره و واقعی خود به کار ببرد استفاده می‌شود. در این مرحله، می‌توان به‌عنوان مثال از افعال حرکتی *идти* در زمان حال، *ходит* در زمان حال و گذشته، و فعل پیشوندی *пойти* در زمان آینده و گذشته استفاده کرد. در این بخش از آموزش، بسیار مهم است که به زبان‌آموزان آموزش داده شود که فعل *пойти* در این کاربرد خاص در زمان آینده درحقیقت آینده فعل *идти* در زمان حال است و یک روس‌زبان وقتی بخواهد در آینده قصد رفتن خود را به جایی بیان کند، فقط از این فعل استفاده می‌کند: *Я иду (-ёшь, -ём, ..., -ут)* اگر که همین جمله در آینده اتفاق بیفتد، یک روس‌زبان فقط از فعل صرف‌شده در زمان آینده *пойти* استفاده می‌کند: *Я пойду (-ёшь, -ём...-ут)* و در مرحله بعد، می‌توان موقعیت گفتاری را، که فعل حرکتی عمل رفت‌وبرگشتی را در زبان روسی بیان می‌کند، نیز به زبان‌آموزان آموزش داد. برای این کار، می‌توان به زبان‌آموزان توضیح داد که گاهی در هر زبانی نیاز است که به عمل و حرکتی اشاره کرد که رفت‌وبرگشتی در آن صورت می‌گیرد. در زبان روسی، برای بیان حرکت رفت‌وبرگشتی می‌توان از فعل *ходить* و تمام افعال هم‌گروه آن، که در آینده زبان‌آموزان به تدریج با آن‌ها براساس عامل پرکاربرد و پربسامد بودن آشنا خواهند شد، استفاده کرد، با این تفاوت که در

زمان حال فعل *ходить* به تکرار عمل رفت و برگشتی در یک دوره‌ای از زمان اشاره می‌کند و معمولاً در این موقعیت گفتاری در جمله کاملاً منطقی است که قید تکرار هم وجود داشته باشد: *Я каждый день хожу в университет* در زمان گذشته هم از این فعل می‌توان برای بیان مفهوم همین موقعیت گفتاری استفاده کرد: *Он каждый день ходил в университет*. گاهی هم نیاز است که به عمل رفت و برگشتی اشاره کنیم که در گذشته یک بار اتفاق افتاده است. در این صورت طبیعی است که باز هم از فعل *ходить* و افعال دیگر هم‌گروه آن استفاده کنیم که ما فارسی‌زبان‌ها در موقعیت گفتاری معادل از افعال ماضی بعید استفاده می‌کنیم: *Вчера я ходил в университет*. و در همین مرحله می‌توان برای زبان‌آموز توضیح داد که در این موقعیت‌های گفتاری فعل حرکتی *ходить* در معنای فعل *быть* به معنای بودن و وجود داشتن در مکانی ظاهر می‌شود و در زبان روسی و حتی فارسی به جای این فعل می‌توان از فعل بودن یا *быть* نیز استفاده کرد: *Вчера я был в университете*. باید به این نکته اشاره شود که به هم‌راه این فعل، قید مکان جمله از حالت مقصد باید به ظرف مکان تبدیل و با *П.п.* بیان شود. البته لازم است گفته شود که تمام این مراحل باید در ابتدای فرایند آموزش به تدریج، به آرامی، و در فضایی به دور از استرس و اضطراب برای زبان‌آموزان ارائه شوند و در قالب شیوه‌های کاربردی و با استفاده از حل تمرینات و بازی‌های آموزشی آموزش داده شوند تا زبان‌آموز بتواند مهارت‌ها و به‌ویژه توانایی استفاده از آن‌ها را در برقراری ارتباط زبانی کسب کند. بدون شک، حجم مطالب آموزشی افعال حرکتی بسیار زیاد است، ولی نباید فراموش کرد که در دوره آموزش زبان روسی نیست که در مراحل ابتدایی آموزش تمام جوانب دستوری و زبانی کاربرد افعال حرکتی زبان روسی آموزش داده شود، بلکه مدرس باید مطالب آموزشی خود را به‌دقت و در چهارچوب اهداف کاربردی دوره برگزیند و زبان‌آموزی‌ای را آموزش دهد که در ابتدای امر و شروع فرایند آموزش در عمل به کار زبان‌آموزان آید و برای آن‌ها مفید باشد. به همین دلیل است که در ابتدای دوره توصیه می‌شود، فقط پرکاربردترین افعال حرکتی هم‌چون *пойти, поехать идти – ходить, ехать – ездить* آموزش داده شوند، چراکه تجربه نشان داده است زبان‌آموزان در کلام خود و در زندگی روزمره حتی در زبان مادری بیش‌تر از این افعال استفاده می‌کنند. پس، اگر این افعال و چند فعل دیگر بهتر فراگرفته شوند، برای زبان‌آموز دوره زبان روسی کمک شایانی شده است و وی در مراحل بعدی آموزش زبان روسی مطالب و افعال دیگر حرکتی زبان روسی را، که در موقعیت‌های گفتاری بسیار

کم‌تری استفاده می‌شوند، راحت‌تر فرا می‌گیرد. با استفاده از این رویکرد، می‌توان تمام مباحث دستوری زبان روسی را آموزش داد و به‌عنوان مثال برای آموزش اعداد زبان روسی نیازی نیست که از همان ابتدای امر تمام اعداد زبان روسی با تمام قواعد دستوری مربوط به آن‌ها آموزش داده شود، بلکه مدرس باید مطالب خود را به‌گونه‌ای برگزیند و محدود کند که به زبان‌آموزان کمک شود تا همان اعداد اصلی بسیار پرکاربرد یک تا پنج و حتی تا ده را فرا گیرند، زیرا بسیاری از اعداد بزرگ و اعشاری در ابتدای امر آموزش اصلاً کاربردی در زندگی روزمره نخواهند داشت که مدرس بخواهد آن‌ها را به زبان‌آموزان آموزش دهد.

در مرحله بعد، پس از حل تمرینات به‌شیوه‌های کاربردی، مدرس باید به زبان‌آموزان کمک کند که مهارت‌های خود را در به‌کاربردن افعال حرکتی زبان روسی برای برقراری ارتباط زبانی با افراد به‌کار گیرند تا بتوانند از دانشی که در مورد افعال حرکتی زبان روسی کسب کردند، در برقراری ارتباط زبانی بهره ببرند. برای این کار لازم است که مدرس از بازی‌های زبانی در قالب متون مکالمه دو یا چندطرفه استفاده کند و برای زبان‌آموزان فضا و موقعیت‌های گفتاری مختلفی را به‌وجود بیاورد که آن‌ها بتوانند کاربرد افعال حرکتی‌ای را در عمل تجربه کنند. این مرحله هم در امر آموزش بسیار مهم است و باید به آن توجه ویژه‌ای شود. در واقع در صورتی که این مرحله محقق شود، زبان‌آموز توانایی استفاده از این افعال را در برقراری ارتباط با دیگران در زندگی واقعی هم کسب می‌کند و با کسب این توانایی به هدف اصلی دوره آموزش زبان روسی دست خواهد یافت. در غیر این صورت، زبان‌آموز فقط در سطح دانش نظری در مورد افعال حرکتی خواهد ماند و فقط قادر خواهد بود که تحلیل دستوری و زبانی از افعال حرکتی زبان روسی داشته باشد و از آن‌ها فقط در زبان نوشتاری و مکتوب، آن‌هم برپایه قواعد دستوری و نه توانایی‌ها و مهارت‌های زبانی، استفاده کند.

در مرحله پایانی، توصیه می‌شود که از زبان‌آموزان خواسته شود تا بدون آمادگی قبلی بتوانند در کلاس درس در مورد موضوعی چون «من دیروز کجا بودم؟» سخن‌رانی کوتاهی کنند و درحین سخن‌رانی مدرس نیز در مواقع لازم آن‌ها را همراهی کند و به‌دور از قواعد دستوری بیش‌تر برپایه اشاره به موقعیت‌های گفتاری و آشناکردن زبان‌آموزان با ویژگی‌های این موقعیت‌های گفتاری در عمل ذهن زبان‌آموز را با کاربرد این افعال در زندگی مواجه کند تا زبان‌آموز آن‌ها را تجربه و بازتولید کند، نه این‌که برپایه قواعد خشک دستوری آن‌ها را در کلام خود به‌کار ببرد.

۳. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر، با تکیه بر روش‌های نوین آموزش زبان روسی و هم‌چنین تجربه عملی تدریس مقوله زبانی افعال حرکتی این زبان در دانشگاه‌های کشورمان، نشان داده است که از مهم‌ترین راه‌های فراگیری زبان روسی در دانشگاه‌های ایران توجه مدرسان به تعریف اصلی دوره آموزش زبان روسی به‌عنوان زبان خارجی، ویژگی‌ها، و اهداف اصلی آن است. مدرس باید صفر تا صد آموزش خود را هم‌سو با این اهداف و باتوجه‌به ویژگی‌های زبان مادری، فرهنگ، و شخصیت زبان‌آموزان تعریف کند؛ به‌ویژه در مراحل ابتدایی، زبان آموزشی روسی را تعریف کند و به زبان‌آموزان کمک کند که در ذهن آن‌ها تصویری عینی و درست از زبان آموزشی، دوره آموزشی، و موضوعی شکل بگیرد. زبان‌آموزان باید بدانند که زبانی که مخصوصاً در ابتدای امر قرار است یاد بگیرند، با زبان مادری روس‌زبان‌ها متفاوت خواهد بود. بنای این زبان آموزشی قرار است برپایه یک‌سری قواعد دستوری ساده‌شده و بومی‌شده برای زبان‌آموز استوار شود که تنها نقش هدایت‌گر در آموزش ایفا خواهد کرد و بقیه مراحل آموزش برپایه فراگیری زبان روسی در ملموس‌ترین، پربسامدترین، و پرکاربردترین موقعیت‌های گفتاری تحقق می‌پذیرد که زبان‌آموز هرروز با آن‌ها در زندگی واقعی خود سروکار دارد. در صورتی که مؤلفان کتاب‌های آموزشی راهکارهای پیش‌نهادی مقاله حاضر را در آثارشان لحاظ کنند، فرایند فراگیری زبان روسی را برای زبان‌آموزان ایرانی، به‌ویژه در حوزه آموزش افعال حرکتی، تسهیل خواهند کرد و بر ارتقای علمی آثارشان خواهند افزود. بدون شک، نزدیک‌کردن زبان آموزشی روسی برای زبان‌آموزان ایرانی فرایند یادگیری زبان را به‌مراتب تسهیل می‌بخشد و به درک و فهم مطالب آموزشی کمک شایانی می‌کند، چراکه تجربه تدریس زبان روسی برای زبان‌آموزان ایرانی نشان می‌دهد که مقایسه زبان‌شناختی و روان‌شناختی دو زبان روسی و فارسی بسیاری از دشواری‌ها و پیچیدگی‌های فرایند آموزش زبان روسی را می‌کاهد و این فرایند را برای زبان‌آموزان جذاب‌تر می‌کند.

کتاب‌نامه

- Азимов Э. Г. and А. Н. Щукин (2009), *Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам)*, – М.: ИКАР.
- Архипова, Л. В. (2006), *Изучаем глаголы движения. Учебно-методическое пособие*, Тамбов, ПГТУ.

- Багавутдинова, А. (2015), *Особенности национально-ориентированных учебников по русскому языку как иностранному*, Электронный журнал: yazyk.prosv.ru
- Бердичевский, А. Л. (2011), *Методика межкультурного образования средствами русского языка как иностранного*, Москва, Русский язык. Курсы, – М.: Русский язык.
- Бим, И. Л. (1981), *Ключевые проблемы теории учебника: структура и содержание*, – М.: Русский язык.
- Костомаров, В. Г. and О. Д. Митрофанова (1979), *Методическая проблематика двуязычия. Русский языка за рубежом*, – М.: - по. 6.
- Исаченко, А. В. (1960), *Грамматический строй русского языка, Морфология, Раздел «Глаголы перемещения»*: -Братислава.
- Корчик, Л. С. (2012), “Глаголы движения в русском языке и особенности их преподавания в китайской аудитории. Вестник РУДН”, Серия: Вопросы образования: языки и специальность. Выпуск по. 1.
- Костомаров, В. Г. and О. Д. Митрофанова (1990), *Теория русского языка как иностранного*, – М.: Русский язык.
- Муравьева, Л. С. (2001), *Глаголы движения в русском языке*, М.: Рус. яз.
- Новиков, Л. А. (2000), *Избранное*, – М.: РУДН.
- Ожегов, С. И. (1968), *Толковый словарь русского языка*, М.: Советская энциклопедия.
- Попова, Т. В. (1997), *Способы глагольного действия и лексико-семантические группы глаголов*, “Русская глагольная лексика: пересекаемость парадигм”, - Екатеринбург.
- Салистра, И. Д. (1966), *Очерки методов обучения иностранному языку*, М.: Высшая школа.
- Скворцова, Г. Л. (2003), *Глаголы движения – без ошибок: Пособие для студентов, изучающих русский язык как иностранный*, М.: Рус. яз. Курсы.
- Словарь современного русского литературного языка (1958), М. Л. 17 томов.
- Щерба, Л. В. (1974), *Преподавание иностранных языков в средней школе, Общие вопросы методики*, М.: - Л.
- Щербакова, О. М. (2018), *Русский язык без преград. Russian made easy*, М., Флинта.